

Ruaidhrí Ó Flaitheartaigh agus Ceantar an Spidéil

Seán Ó Neachtain

Ba mhór le rá é Ruaidhrí Ó Flaitheartaigh i gcaint agus i gcomhrá na ndaoine i gceantair an Spidéil. Nuair a thagadh comhlúadar le chéile ar cuairt thart timpeall an teaghlaigh san am a caitheadh bhíodh Flaitheartach na Páirce go mór faoi chaibidil acu. Ba údar iontais agus mórtais dhíobh go raibh an scoláire mór seo ina chónaí ina measc agus is iomaí insint a bhí ar na tréithe léinn agus oideachais a bhain leis. Ba díobh féin é, de shliocht uasal Gaelach a raibh flaitheas acu ar an taobh seo tíre san am a caitheadh. Cosúil leo féin, díshealbhaíodh é óna thalamh dhúchais chun cur faoi sa stráice achrannach seo in aice na farraige. Nárbh é an Flaitheartach a bhaist an taobh tíre seo den chéad uair i Laidin nuair a thug sé mar seoladh “*Armorica Galviensi*” nó Cois Fharraige na Gaillimhe.

Mar gheall go raibh a cháil mar scoláire abhus agus thall, bhí a chomharsana go mór den tuaraim go raibh cumhachtaí osnádúrtha ag Ruaidhrí. Ní amháin go raibh sé in ann cumarsáid a dhéanamh le maíthe agus mór uaisle na linne ach bhí sé ábalta ceangal a dhéanamh leo siúd nár den saol seo ar chor ar bith iad. Bhí line dhíreach aige chuig an diabhal de réir an tseanchais. Bhíodh comhrá minic go maith acu lena chéile. Bhí uair ann agus ní raibh an diabhal ag tabhairt aon fhreagra ar an bhFlaitheartach nuair a bhí sé ar a thóir. Nuair a d’fhreagair an diabhal sa deiridh é, chuir an Flaitheartach ceist air cén fáth a raibh sé mall ag teacht ar ais chuige.

“Bhí mé gnóthach,” a dúirt an diabhal.

“Cén chruóg a bhí ort,” a deir an Flaitheartach.

“Bhí mé ag oscailt na ngeataí ag ligeann Chromail isteach,” a d’fhreagair an diabhal.

Ar ndóigh ní raibh Cromail molta sa taobh seo tíre mar gurbh é ba chionn tsiocair leis na daoine a dhíbirt siar thar Shionainn go hIarchonnacht. Ní raibh mallacht ar bith ní ba mheasa ná mallacht Chromail i mbéarlágair na ndaoine a díbríodh as a sealúchas go héagórach. Ba údar sólais do na daoine seo é deimhniú an Fhlaitheartaigh go raibh Cromail damnaíthe in íochtar Ifrin de bharr a chuid gníomhartha i gcoinne na nGael. Lean an diamhaireacht agus mistéir phearsantacht Ruaidhrí i measc an phobail áitiúil go dtí lá a bháis. Nuair a cailleadh é ina theach cónaí i mbaile fearainn na Páirce i dtús an ochtú céad déag, cuireadh i gcomharsanacht a thigh é. ’Sé an leagann a bhí sa seanchas ar an tórramh ná gur cuireadh go rúnda é i lár an hoíche, gar go maith don teach. Cuireadh pota fataí ar an tine nuair a tugadh an corp amach chun a adhlacadh agus bhí na fataí bruite nuair a tháinig na fir ar ais. Ba léiriú é seo nach rófhada a bhí siad imithe agus gur in aice an tí a bhí an uaigh.

De réir an tseanchais, ní raibh uaidh féin aon eolas a bheith ar fáil faoi cá raibh sé curtha. Bhí sé tuartha nach mbeadh aon

Seán Ó Neachtain

ádh ar aon duine a rachadh ag lorg áit a adhlactha. Dúradh go ndearna duine de mhuintir an bhaile iarracht teacht ar an uaigh tamall níos déanaí. Chuaigh dealg drise ina mhéir agus cailleadh é de bharr an ghoin. Ba leor é sin mar chruthúnas nach mbeadh an t-ádh ar aon duine a rachadh ag cuardach

Leac Cuimhneacháin Ruairí Uí Fhlaitheartaigh

uaigh an Fhlaitheartaigh.

Bhí se ráite freisin go raibh údar eile leis an rúndacht a bhain leis an uaigh. Bhí sé luaite go minic i gcaint na ndaoine gur cuireadh a chuid leabhar san uaigh leis an bhFlaitheartach. Ba é sin an chúis ba mhó, a dúradh, a bhí le rúndacht na huaighe. Nuair a thosaigh scoláirí ag cur suime i saothar Ruaidhrí blianta ina dhiaidh sin bhí triall agus tarraingt ar bhaile na Páirce chun aon eolas faoi na leabhair a fháil. Ní

mórán eolais a tugadh dóibh mar gheall ar an drogall a bhí ar na daoine aon bhaint a bheith acu le hiarracht ar bith a dhéanfaí chun teacht ar áit adhlactha an tseanstaráí.

Mar sin féin, ba scéal eile ar fad a bhí ann nuair a cuireadh amach an ráfla go raibh go leor airgid curtha i dteach an Fhlaitheartaigh. Bhí sé ráite go bhfuair fear de bhunadh bhaile na Páirce pota óir i bhí i bhfolach i bhfothrach an tí ach nach raibh aon airgead ann. Ní raibh aon chois ar an bpota de réir an tseanchais. Bhí fear eile a fuair buidéal sna ballaí agus nuair a d'oscail sé é thit an t-ór amach as agus síos i measc na gloch. Ní bhfuarthas tasc na tuairisc ar an ór ina dhiaidh sin. Déarfadh daoine nach raibh sa gcaint faoin ór ach leithscéal acu siúd a bhí ag iarraidh clocha an tí a thabhairt leo chun a gcuid tithe féin a thógáil blianta níos déanaí.

Ní bhfuarthas amach riamh cá raibh Ruaidhrí curtha. Is cosúil gur mar sin a theastaigh uaidh mhuintir na háite go bhfágfaí é mar scéal. Bhí siad sásta gur mhair an scoláire mór le rá san áit na blianta fada ó shin agus go raibh a cháil ar fud Chríoch Fodhla. Fuair mé léargas maith ar an meon aigne sin nuair a thosaigh mé féin ag gur suime i saol agus i saothar an scoláire mór le rá seo. Nuair a bhí mé i mbun taighde ar stair an cheantair le linn dhom a bheith mar mhac léinn in Ollscoil na Gaillimhe, moladh dom labhairt lena leithéide seo d'fhear i mbaile fearainn na Páirce. Bhí sé ráite go láidir go mba saineolaí é ar stair agus seanchas an cheantair. Chuaigh mé chomh fada leis ar chuma ar bith agus cheistigh mé é maidir lena chuid eolais ar an bhFlaitheartach. Ní bhfuair mé mar fhreagra ach, “ná bac leis, fág na mairbh san áit ina bhfuil siad”. ■

Cuairteoirí ag láthair theach Ruairí Uí Fhlaitheartaigh sa bPáirc le gairid agus ar dhuine acu bhí Seán Ó Coistealbha, sin é an dara duine isteach ar dheis a bhfuil t-léine glas air agus a chúl leis an gceamara, agus is deartháir é le húinéir na talún, Micheál Ó Coistealbha.